VOLUME- 1 ISSU -1 16 February 2026

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा. विनायक सांगवे
अभिनव एज्युकेशन सोसायटीचा कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, पुणे

संत तुकारामांची अभंगवाणी आणि आधुनिक जीवन

संत तुकाराम हे वारकरी संप्रदायातील एक थोर संतकवी असून त्यांच्या अभंगवाणीने मराठी साहित्य व समाजजीवनावर खोलवर परिणाम केला आहे. तुकारामांच्या अभंगांतून व्यक्त झालेली समता, भक्ती, नीतिमूल्ये, वैराग्य आणि सामाजिक भान ही मूल्ये आजच्या आधुनिक, भौतिकतावादी आणि स्पर्धात्मक जीवनातही तितकीच उपयुक्त ठरतात. प्रस्तुत संशोधनपरात संत तुकारामांच्या अभंगवाणीतील तत्त्वज्ञानाचा अभ्यास करून त्याचा आधुनिक जीवनाशी असलेला संबंध उलगडण्याचा प्रयत्न करण्यात आला आहे. संत तुकाराम, अभंगवाणी, आधुनिक जीवन, सामाजिक मूल्ये, भक्तीपरंपरा नसून समान असल्याचा संदेश दिला.

प्रस्तावना

महाराष्ट्राच्या संतपरंपरेत संत तुकारामांचे स्थान अत्यंत महत्त्वाचे आहे. इ.स. ?? व्या शतकात त्यांनी रचलेली अभंगवाणी ही केवळ धार्मिक नसून सामाजिक व नैतिक जागृती करणारी आहे. आजच्या धावपळीच्या, ताणतणावांनी भरलेल्या आधुनिक जीवनात माणूस मूल्यांपासून दूर जात असल्याचे चित्र दिसते. अशा परिस्थितीत तुकारामांची अभंगवाणी आधुनिक माणसाला जीवनमार्ग दाखवणारी ठरते.

संत तुकारामांची अभंगवाणी : स्वरूप आणि आशय तुकारामांची अभंगवाणी साध्या, लोकभाषेत रचलेली असून तिच्यात गहन तत्त्वज्ञान दडलेले आहे. त्यांच्या अभंगांत

। ईश्वरभक्ती
। अहंकाराचा निषेध
। कर्मयोग
। सामाजिक विषमता व अंधश्रद्धांवर टीका
। मानवी मूल्यांचा पुरस्कार हे विषय ठळकपणे आढळतात. उदा. आम्हा घरी धन शब्दांचीच रत्ने या अभंगातून त्यांनी भौतिक संपत्तीपेक्षा आध्यात्मिक मूल्यांचे महत्त्व अधोरेखित केले आहे.

अभंगवाणीतील सामाजिक विचार

तुकारामांनी जातिभेद, कर्मकांड आणि ढोंगीपणावर कठोर टीका केली. त्यांनी सर्व मानव समान असल्याचा संदेश दिला. आजच्या आधुनिक समाजातही सामाजिक विषमता, आर्थिक तफावत आणि मानसिक दुरावा दिसून येतो. तुकारामांचे समतेचे तत्त्व आधुनिक लोकशाही मूल्यांशी सुसंगत आहे. अभंगवाणी आणि आधुनिक जीवनातील ताणतणाव आजचा माणूस मानसिक तणाव, असुरक्षितता आणि एकाकीपणाने ग्रस्त आहे. तुकारामांच्या अभंगांतून मिळणारी समाधानाची भावना प्रभावी आत्मचिंतन स्वीकारभाव ही आधुनिक जीवनातील ताण कमी करण्यास उपयुक्त ठरते. त्यांच्या अभंगवाणीमध्ये अंतर्मुख होण्याची प्रेरणा आहे, जी आजच्या फास्ट लाइफ मध्ये अत्यंत गरजेची आहे.।।तुकारामांचे नीतितत्त्व आणि आधुनिक मूल्यव्यवस्था।। भ्रष्टाचार, स्वार्थ, स्पर्धा आणि नैतिक अधःपतन या समस्या आधुनिक समाजात वाढत आहेत. तुकारामांनी प्रामाणिकपणा, सत्य, करुणा आणि संयम यांचा आग्रह धरला. ही नीतितत्त्वे आजच्या प्रशासन, शिक्षण आणि वैयक्तिक जीवनासाठी मार्गदर्शक ठरू शकतात.

निष्कर्ष

संत तुकारामांची अभंगवाणी ही कालातीत असून तिचे महत्त्व केवळ भक्तीपुरते मर्यादित नाही. आधुनिक जीवनातील नैतिक, सामाजिक व मानसिक प्रश्नांवर ती प्रभावी उत्तर देते. म्हणूनच तुकारामांचे विचार आजही तितकेच सुसंगत, प्रेरणादायी आणि मार्गदर्शक आहेत. आधुनिक जीवन अधिक मूल्याधिष्ठित आणि संतुलित करण्यासाठी अभंगवाणीचा अभ्यास आवश्यक आहे.

संदर्भसूची

१. देशमुख, वा. ल. संत तुकाराम

२. तुकाराम गाथा संपादित आवृत्ती

३. भोळे, रा. ग. मराठी संत साहित्य

४. कुलकर्णी, अ. ना. वारकरी संप्रदाय आणि तत्त्वज्ञान

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)
Address :Khadgaon Rd, Sambhaji Nagar, Near,Smt. SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.**Phone** 9890408998, 8329647660 **Email ID :** diirjournal@gmail.com**Website :** https://www.diirjournal.com